

Kratkočasno berilo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

△ — Popoldne po dokončani službi božji 23. roznika 1861, ali štiri dni potem, ko je gosp. minister na predlog našega dr. Toman-a zastran vpeljanja maternega jezika v naših ljudskih in srednjih šolah odgovoril, da se zdaj kaj takega zatega voljo zgoditi ne more, ker morda tisti, ki slovensko mladost učijo, omenjenega jezika dovelj ne umé, in pa zato, ker še Slovenci toliko kupov potrebnih, zraven pa tudi nepotrebnih kujig nimajo kot druge ljudstva; prav takrat se majajo štiri osebe proti hiši, ki je zvonaj znamenje imela, da se znotraj za gotovi dnar lačen nasititi in žejen napojiti zamore. Pa te štiri osebe ne ostanejo v hiši, ampak jo skoz vežo in dvorišče naravnost proti vertu mahajo. Na vertu pa stoji lepa košata lipa, pod lipo pa več miz in ena izmed njih prav čisto belo pogernjena, okoli miz pa sivkasto pobarvane klopi. Za belo pogernjeno mizo se vsedejo ujec Janez Koča, njegova ljubljenca Štefan in Miha in pa ondašnji kovač Juri, njih rojak.

Mislimo pa, da preden se jedra te naše povestice poprimemo, nekoliko bolj na tanko o teh štirih osebah govoriti in sicer: Ujec Janez Koča, mož iz pretečenega stoletja, pošten, zgovoren in dobroserčen človek, zraven tega pa še do zadnje kapljice kervi skoz in skoz Slovenec in pa tak čislavec domorodstva, da, če je ravno čez štirideset let po svetu okoli hodil, izreke svoje matere nikoli spremenil ni. Oženjen ni bil nikdar, rad bi bil sicer Mihovo mater snubil, ko je vdova postala, pa ni mogel, kar bomo pozneje slišali. Sama ta pikica ga je nekoliko senčila, da je včasih malo svojeglaven bil, da, če je kaj poterdil, se mu je odgovoriti moglo: „Res je, res“, kar so mu pa vsi, ki so ga poznali, prav radi poterdili. Zvali so ga sploh le „ujca“. — Štefan, edini njegove sestre sin, kakor ga je pred drugimi imenoval, je bil kakih debelih štiri in dvajset let star. Miha „iz jarka“ po domače, ki bi bil lahko ujca Janeza pasterk, če bi bil smel njegovo mater snubiti, je okoli štirideset let bredel, in kovač Juri se je pa navadno bahal, da se je takrat na svet priklatil, ko so zadnje Francoze iz Krajskega stirali. Ujec Janez se ni brati in pisati učil, pa jo je vendar tako deleč priplazil, da je svoje ime in priimek začerkati mogel. Štefan in Miha sta v N... v šolo hodila. Miha je tri latinske, Štefan pa le štiri male šole doveršil. Juri se je v M..., kjer je tudi v nedeljsko šolo zahajal, kovačije izučil in je je toraj nekoliko po nemško lomil. Rojeni so bili vsi štirje v tisti deželici, ki jo je mili Bog nekdanj med Kočevje in suho Krajno stisnil. Gledišče naše povestice pa je blizo tam, kjer Kerka prebistri pridruža se Savi.

Ko se štiri omenjene osebe za mizo vsedejo, prinese v belem rešetcu Jerica, berhka hišna hčerka, tisti hip pet prav snažnih kupic, ki pa niso dost izpod maseljca deržale, prav toliko ploščekov in pa parov vilic in nožev; na to smukne kot miška v hišo in pride vale spet nazaj s hlebom soršičnega kruha in pa z bokalom mikavnega marvina, ki se je igralo in lesketalo kot da bi bil nasipal živega srebra va-nj. Ujec se od veselja pomuza, ter deklici reče: „Jerica! ti si pa vendar vsa moja, ni li rejs?“ — „Res je, res“ zaverne devičica pa v hišo steče. Na to nareže ujec pet kosov kruha, natoči kupice, ter na dalje beseduje: „Dali smo Bogu, kar je božjega, zdaj pa poskerbimo tudi sami zase“ in tako začnejo jesti in piti.

Med tem, da naši štirje znanci prvi bokal spraznejo, pride še nekoliko drugih možakov na vert pod lipo. Vsak jih pozdravlja rekoč: „Bog Vas sprimi, ujec s tovaršijo“ ter se na posebno klop vsede. Jerica jim prinese, kar poročé, in kmali vse čeljusti melejo in po gerlih pa vince

svoj „luk, luk, luk“ prepeva. Zdaj se pa ujec na prazni bokal kazaje oglasi: „Jerica! ti si na me pozabila, li ni rejs?“ „Res je, res“ odgovori ona, ter po bokalu seže.

Nekoliko hipov mine, kar pride s polnim bokalom krepák in zal možak, za njim pa Jerica, ki je na velikem lesenem krožniku pečenega praščka, ki je v rivčku zrelo krasno jabelko, v ušesih pa rožmarinove kitice imel, nesla in ga na mizo postavila. Ta novi gost, ki vale k ujecu gré in ga pozdravi in tako tudi Štefana, Mihata pa poljubi, pa ni bil drug nobeden kot Jeričin oče ali gostivničar, ki sta z Mihom posebna prijatla bila, zato ker sta tako dolgo sošolca bila, da je Miha šolo na klin obesel. — Janez, tako je bilo gostivničarjevo ime, pa je vseh šest latinskih šol doveršil in je potem gospodarstvo prevzel. Zavaljo umetnosti in možkega obnašanja ga je soseska tudi za župana izvolila ter ga čislala visoko. Ko Janez svoje gosti pozdravi, se vsede za mizo, potegne pečenko k sebi, smukne z jeklenico po velikem nožu, ter ga tako razdeljuje, da ga je le veselje bilo gledati. Na to vse ujecu podá; ta vzame svoj kos in drugi za njim. Pomenkvajo se med tem po navadi najpervo od vremena, zastran slabe letine, kupčije, pomanjkanja srebra, pa spet obmolknejo, ter pijó in jejo, kar jo sproži gostivničar: „No! kaj smo morebiti se tu na sedmino sošli? — Ujec ali ne veste, kaj da bo jutri? Sta li Miha in pa Štefan*) svoj pot zastonj storila, da bi tukaj dolgi čas prodajala? Ala! kupice na kviško, Bog vas živi ujec! spiti morate do zadnje kapljice! Tako je prav, židane volje bodimo, sej smo pošteni možje in nikogar se nam bati ni.“ (Dal. prib.)

Književnost jugoslavenska.

Slavni gosp. Kurelac na svetlo je dal zopet nekaj novega, to je: „Pokorni i mnozini psalmi Davidovi“ složeni v slovinski jezik na čislo i miru po Šimunu Budine-u popu Zadradinu“. Dodana je pesem Mrnavića „o mucu gospodinovoj“.

Dodal je učeni naš prijatelj znanstven pretres o jeziku Budinićevem, mično in točno kakor gosp. Kurelea poznamo. — Knjiga je posvečena gosp. Vončinu, in v tem posvečevanju tako govori o legi Slavenov:

„Preved narodni smo unim, ki so zinuli, da nas požrò; kateri zaničujò narodnost kakor pravijo, vendar pa svojo kjerkoli morejo vsakemu narivajo; še le po času se začuje, kako je silna in močna, da vse une druge stisne in pozoblje. Znajo oni, da nam je slavenska narodnost slaba; al oni bi želeli, da je še slabeja, da jo morejo ložej prebaviti. Nudé nam slobodo, al s tim pogojem, da nam ostrigó runo. Žalostna sloboda škopcu (koštrunu) ostrizenemu! — In vender še njih nije sram grajati nas, da ne znamo, kaj je sloboda. Sloboden al svoboden je, kdor je sam svoj; pa če po svoje ne govoriš, al ne moliš, al ne živiš itd., nisi svoj. Al so nekteri narodi, kateri tim manj imajo obraza, čim se več izobrazujejo. Sinovi resnice premenili so se v sinove laži; eno govore, drugo mislijo. Nije jim na sercu sloboda naša, kakor tudi ne naš nauk. Ker čeravno kričé: Vi sirovci! ne plašijo se od kakšnekoli sirovosti (saj si segajo celó s Turki v roke), ampak njim je slavenstvo odurno, njegova moč, slava in napredek ali vspeh. Na koga so se režali ti pitomi ljudje? Na našo prostost in neznanje? Niso, ampak peče jih, ker smo se napotili in namenili sirovca sleči in človeka obleči. Ne gnjusí se jim, da smo zaostali, ampak duša jim je zavidna zavaljo našega blagra, ki nam še ni gotov, ampak ki nam še le priti može. S te strani bo še slavenskemu narodu mnogo neprilicnosti. Prerok, ki ga nam je Budinić prestavil, mnogo

*) Miha še zmirom s konji na veliko ali debelo terže, pa ima svoje mešetarje in toraj večidel doma prebiva; Štefan pa že čez osem let kmetuje in se je barantii s suho robo popol-Pis.

blagor domovine in priznanje narodskih pravic narodu našemu, bi srečni uspeh tega imenitnega dela privošili.

Legat.

Majhina, pa predraga jezikoslovna drobtinica.

Ko je uni dan nad ljubljanskim Šent-Vidom gorelo, sva pozno zvečer z mojim očetom sedé to in to pogovarjala se; kar nekdo k nama pristopi rekoč: „V Šent Vidu gori“. — Oče to slišati mene prašajo: „Ali ne bo na gradu na „legat“ zavpil in povedal, kje da gori?“ — No, to jo imamo, si mislim; serce pa mi veselja zaigra. Prepričati se, je li beseda „legat“ še živa, očeta poprašam, kje da so to besedo slišali? — „Pri nas pravimo, da v Ljubljani vselej na legat z grada pripoveduje, kje da gori“ — mi oče odgovoré. — Preteklo saboto me stric obiščejo; poprašam tudi njih, ali umejo izrek: „na legat vpiti?“ — Se vé da vem, kaj se to pravi; kakošen pa je legat, tega ne vem povedati; nisem ga še vidil. Ravno to mi moja mlajša sestra poterdi. Legat je tedaj nemški „Sprachrohr“.

Domá pa smo vsi omenjeni v Ribniški fari na Dolenskem. A. Lésar.

Kratkočasno berilo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

(Dalje.)

Zdaj se z Mihom pogledata; ta mu pomigne, in kakor sta se že prej pogovorila, začne gostivničar: „Ujec! že zdavnej mi je na jeziku bilo vas vprašati, ali nista z Mihom v kaki žlahti, ker ga niste za pasterka hotli imeti?“

Ujec. Djal bi, da sem mu prav toliko v žlahti, kot tebi.

Janez. Kako pa vendar, da niste njegove matere vzeli?

Ujec. To toliko ūmem, kot skrivnost svete trojice.

Miha. Pa kadarkoli je mogla kaka žlahta med vama biti?

Ujec. Sodite sami, sej ste po šolah hlače tergali; jaz tega ne vejm. Tvoja mati je bila mojega očeta bratova hči, ki je kmali po porodu tega dejteta z ženo vred za vročinsko boleznijo umerl, torej je bila tvoja mati le dve leti od mene starejša, in ker sva se v eni šiši porodila, sva tudi v eni šiši rastla, se prav kot brat in sestra ljubila in se zmirom tikala. Hodila sva vküp k nauku za spoved in obhajilo, zvali so naji gospod, mene Janeza Kočevega, in njo Mino Kočevo; tvojo mater Štefan pa pozneje tudi Uršo Kočevo. Tako prihajava mi dva od dné do dné večá, hodva vküp na sejm in tako tudi po Božjih potih. Pripeti se enkrat, ker sva bila ravno na Križni gori, da jo nekdo sproži: „Hencejte! ta sta gotovo ženin in pa nevesta, zakaj enak par se kmali ne najde.“ — „Kaj pa da — zaverne godčev Marka iz naše vasí — kako moreta li ženin in pa nevesta biti, ker on je Koča, ona pa tudi Koča? — Rejs je, da sem takrat še toliko na ženitvo mislil, kot Türk na svejti kerst, pa besede „on Koča, ona Koča“ mi skorej sapo povzamejo. Vendar to sem še prenesel, to še ni bilo nar večé húdo. — Pride predpúst drúgega leta. Bil je predvečer svete Neže, kar prilomastijo v našo šišo Marka Prijatelj, njegov sin Blaže, njegovega očeta brat in pa njegove matere sestreni mož. Nas vse lepo kristjansko po-

zdravijo in se za mizo vsedejo. Mina pa pri tej pričé kot podlasica iz šiše smúkne. Kam pa? — tega ne vejm. Kar začne eden starejših mož kramljati, da so slišali, da imamo prav zalo žrebico na prodaj, in da so prišli, če bo mogoče, se za-njo pogodit. Čez to mi je bilo smeha počiti, torej jo naglo iz hiše potegnem, ter naravnost k pokojni materi pred ognjišče tečem in rečem: „Čujte ljüba mati! Prijatlevi so prišli k nam žrebico küpovat, ker vendar vsak živ človek vej, da zvnaj belca tudi kar repiča konjskega ne glejštamo.“ — Na to mi mati s smehom odgovoré: „O za božjo voljo vendar! kaj si li še tako mlad, da tega ne ūmeš, da žrebica našo Mino pomeni?“ — Vejste, da ko bi bil kdo tudi verč stüdenčine o svetih treh kraljih mi za tilnek vlil, se ne bi bil tako zlo prestrašil kot takrat. Zmüznem se vés pobit iz veže, grem za šišni vogel in začnem kot malo dejte milo in milo plakati. — Pa tudi še to sem prenesel, to še ni bilo nar večé húdo. — Pogodili so se: Blaže je bil zal korenjak in torej tudi Mina v ta küp dovoli. Na kratko, tisti dan po svečnici je bila poroka in Mina vzame od naše šiše slovó.

Jaz dopolnem svoje 24. leto. Moj stareji brat nima otrok. Kar me eno nedeljo oča k sebi v hram pokličejo in mi rečejo, da se morem oženiti, da naj po svetu pogledam, in če bom ktero po svojem sercu najšel, da bomo vale brez vsega odlašanja pirovali. Prikimam z glavo, pa ne čerhnem ne bele ne černe, ter greva iz hrama in morebiti bi bilo ostalo vse pri starem, ako bi se ne bilo kmali po tem nekaj posebnega zgodilo, to je, Blaže nenadje umerje — in Mina s tem paperkom (na Mihata kazaje) uboga udova ostane. — Čez besedo paperk se smeh vzdigne. — Al ujec mahoma zareži: Kaj je tu se smejati? mar li resnice ne govorim? — Enoglasno vsi odgovorijo: „Res je, res“. — In potolažen pripoveduje možak na dalje: Poldrúgo leto po Blaževi smerti mine, kar mi naenkrat misel pride, da če sem jez prec še Koča, da pa Mina več Koča ni, tu ti sam pri sebi dem: Gladi brado! kaj veljá, ko bi Mina spet Koča postala? — Rejs se nisem mislil ženiti tudi še zdaj; ker je pa to očetova želja, Mina pa sama po mojem sercu bila, se podam nekega dné k njej, ter ji ob kratkem povem, kar me pri sercu teží rekši: „Mina! čuj, oča so mi svetovali se oženiti, in glej! ti si po mojem sercu, ne bi hotla toraj v našo šišo nazaj priti?“ — Ona se zavzame, ter me debelo zraven pa vendar prijazno pogleda in reče: „Janez! vejš, mislim tako ostati.“ — Jaz na to kar ob besedo pridem in se proti vratam vernem. Pa zdajci me za roko prime, ter mehko dé: „Ne prestraši se! če je drúgač mogoče, naj se pa božja in pa tvoja volja zgodi.“ — To slišati kot jelen skoz vrata planem, ravnopot k očetu pridervim, jih objamem in ūkam: „Oče! oče! sem jo najšel, ki je po mojem sercu.“ — „No! čigava pa je?“ — „Naša Mina! naša Mina!“ — „Mina, Blažetova vdova?“ — Prav ona in nobena drúga ne“. — Oča skimajo z glavo rekši: „Ljübi moj Janez! se bojim, da iz te zmesi ne bo peke. Sicer kar se mene tiče, tako ti povejm, da bi bil serčno zadovoljen, pa vidva sta si v žlahti. — Al pomiri se, vale jütri pojdeva h gospod fajmoštru in oni nama bojo to reč bolj na tanko razložili.“ Greva drúgi dan k gospodu. Naji poprašajo, kaj da želiva? Jez rüdeč kot kervava pesa, molčim in v tla gledam, oča jim pa povedó moj namen. Gospod na to z laznimi besedami rekó: „Prijatleve Mine ni potreba hvaliti, ker je bolj znana, kot jaz; je pridna, pametna, pobožna, ob kratkem, vse lepe lastnosti ima — (moje serce od veselja vré) — pa samo ene ji popolnoma manjka — (moje serce kalüje) — in ta je, da ne bo nikoli Janezova žena, zato ker sta si preblizo v žlahti.“ Tisti hip mi je zaveršelo v glavi, kakor volu, kadar ga mesar po čelu z batvo telebi — pa se vendar nekoliko zbrihtam ter rečem: „Gospod! ta ne more biti, ker jaz sem Koča, ona pa Prijateljca.“ — „Ti pa to povem, odvernejo gospod, da tako govoriš, kakor ūmeš, in pristavim samo

zemljopis. Rodoljubni gospod je storil to; društvo je prosilo tadanje ministerstvo nauka, naj ga odobri za nižjo realko ali gimnazijo; vrednik „Novic“ je osebno pri gosp. ministru grofu Thunu bil in podpiral prošnjo, — al vés up naš je splaval po vodi — zemljopis ni bil za šole sprejet! To v dokaz, da morajo pred takim početjem vse gori imenovane „Vorfragen“ rešene biti. To je pa le naša osebna misel; prav bi bilo, da bi tudi drugi rekli svojo. Vred.

še to, da bo prej pet krav za groš, kot pa ti Minini mož. Janez! sej si pameten mladeneč! zbij si Mino iz možganov; sej je dovolj še drugih poštenih, pametnih, in pa če že hočeš, tudi berhkih deklic; boš jo že staknil, če ti je ktera namenjena — za zdaj pa z Bogom“.

Odrineva z očetom, prideva iz farovža na cesto ali ulico, jaz skoraj ob vso pamet se še ne pokrijem, temuč vijem in zavijam svoj nov klobuk proti domu gredoč, da je prav tak kot valar bil, in drugoga nič ne čerhnem, ko te besede: „Jaz Koča, ona pa Prijateljca, pa v žlahti?“ — O svet, svet! ali se tebi blodi, ali pa — meni? jaz tega ne razumem. Hem! hem! prej pet krav za groš, kot pa jaz Minini mož?“ — za katero rad bi dal bil kerv, življenje — oh! to je bilo največe hudo! (Dal. sl.)

Pisma slovenskega turista.

I.

8. avgusta.

Sèm ter tjè sem potoval po svetu, marsikaj vidil in skusil.

Nekega dné grem — povem Vam, da sem „gourmand“ — k branjevki; kupim si sira, ga odvijem, pa kaj berem? „Grazer Tagespost“! Serce mi je veselja skakalo; dobil sem s sirom vred tudi „Kalbfleisch“; ogledujem list od spred in od zad in na enem mestu ostali sir postergam in spodaj zagledam — bravec veseli se z mano! *σὺρνα!* *σὺρνα!* — „Wanderungen“ turista dozday neznanega skoz slovenske dežele! Prebiram, prebiram, in čudim se, da more kdo tako nesramen biti, taki genie „kalbfleischern“ imenovati. Dragi neznan turist! Spovem se ti pri ti priložnosti: kaj nek so proti tvojimi obrazi: Yorickovo sentimentalno popotovanje, Heine-tovi Reisebilder itd.! Berž si tudi mislim, da taki genie ne rastejo pod Semeringom in Hochgolligom; kaj tacega se more le deleč zunaj v „reichu“ roditi. Ti si nam „Land und Leute“ hotel z živimi barvami obrisati; izverstno si jo zadel! Slavni francozki malar Horace Vernet se je pri strašni nevihti na jambor barke privezal in germečo naravo za svoje neprecenljive obraze študiral; tako si se gotovo tudi ti pripravljaj za te fotografije; iz vsega je očitno, da si bil gotovo — nič se ne brani — kakih 10 ali 15 let pri Nacetu Kurandu ali pri Avgustu Cangu za lokaja. Kar se človek ne uči, pa ne zná, pravi stari pregovor; skušal sem se od tebe naučiti kolikor je bilo v moji slabi moči, in v tem hipu sem sklenil, tudi turistnične pisma pisati.

Toliko sem mislil, mi je treba omeniti, da mi ne bo kdo oponašal, ako „a bove majore discit arare minor“. —

Bil sem po navadi zjutraj prozaičen in zvečer sentimental. Tako večere sem blede luno ogledoval, serce se mi je tajalo kakor pomladanski sneg in želel sem spet viditi enkrat slovensko Méko, našo drago, belo Ljubljano.

Ko sem tako proti jugu obrnjen molil, me je Bog uslišal, usmilil se je pobožnega Slovenca, ga spravil v vozovlak, ki ga je iz severa v slovensko Atiko, ali kakor po navadi ljudje pravijo, v kranjsko deželo priderdal. — Ginjen sem bil, ko sem bistro, zeleno mater Savo vgladal; še bolj pa me je ganil zagled našega romantičnega Parnasa, našega rujavega, nespremenljivega očeta Golovca. — Pa kaj te mika Golovec, ki še zmiraj gole rebra kaže? — me utegne kdo zaverniti. Oprostite! Vsakdo ima svoje strasti, svoje poželjivosti; nekteri so zamaknjeni v plesnjive krokodile, svitle kebre in nemško kulturo; nekteri v usnje iz nemških kež, bohinski sir in „Grazer Tagespost“, spet drugi v „Hansjörgelna“ in v žonto na žgancih itd. Kar se mene tiče, sem bil že od mladih let zaljubljen v „Šternalé“, v „Roženpoh“ in pa v klepetulje tercijalke. Te prikazni sem vedno ogledoval, študiral, in ko sem dolge leta v ptujstvu bival, se mi je grozno tožilo po njih; kolikrat se mi je ponoči sanjalo, da je muzika, in da sem v drevoredu

blizo kazine, kjer po starodavni šegi (zakaj da Valvazor o tem nič ne omeni, nisem mogel nikoli izduhtati) naši gizdalini na ograjah sedé, vidil sem defilirati ljubljanske gospé in gospodičine.

Al bile so le sanje in stavil bi bil v loterijo, ako bi mi bil le kak angelj leta mojih prijatelj naznanil; mislil sem na številke 45, 57, 60 itd. do 90, pa sem djal, človek ima včasih slab spomin in se zmoti. Pustil sem tedaj loterijo.

Pridši v naše staro po Jazonu sozidano mesto, se opravi, obrijem, olikam, narodno modro-rudečo-belo zavratnico otvezem in se naravnost ob šestih popoldne v tako strastno ljubljeno, čaroviti šternalé podam. Serce mi je bilo kakor kladvo, žila je bolj berzo kakor po navadi hitela in ko zagledam na kazini staro černo tablico (gotovo še iz časov Martin Lutra) z napisom: „Heute Musik“ itd., se nisem mogel več zderžati; solza za solzo se mi vtrinja in kmalo je bila ena ruta premočena! Oh, koliko časa že nisem bil tako ginjen! — Al kaj me še vse čaka? Pod tablico so bile ravno tako mize in stoli kakor nekdej postavljeni; ravno tako vse vtopljeno v študje kave in leda, in ravno tako so prebirali Triesterco, Presse, Ostd. Post in našo ljubo teto Allgemeine. Škoda, da nisem Canova; upal bi si štiri podobe takih zamaknjenih bravecov napraviti, da bi se kaj dobro reprezentirali na vseh štirih voglih aleje!

Dalje korakam; muzika mične melodije iz Verdi-tove opere igra, in kakor nekdej, sanjalo se mi je tudi v ptujstvu tako, je bilo vse po starem stanu: gospodiči na ograjah tiho šeptaje so potuhnjeno se prederznili sèm ter tjè izpod klobuka do serca ginljivo kako devo pogledati. — Poslušal sem dalje, ali je na tem glasovitem mestu tudi jezik še ostal kakor je bil nekdej. — Sam si popiši, bravec, moje veselje, ko na vsakem voglu čujem nemščino z ravno tem Jazonovim akcentom peti, kakor nekdej brez vse spremembe. Duhtal, študiral in glavo sem si belil, s komu ima ta monumentalna nemščina kako analogijo: ali z „Niebelungenliedom“ ali z gotiškim svetim pismom Ulfilovim, ali s staroskandinavskim; pa vse zastonj, nisem je najdel. Kakor ima gosp. D. Terstenjak svoje hipoteze, imam jez svojo, in mislim, da je še Jazon kje pred mostom se vstavši vprašal: „Welche Suppen berden bir ôber hait' essen?“ Hvalimo Boga, Slovenci, da imamo še veliko oseb v življenju, ki ta še dozday premalo znani monumentalni jezik govorijo! Pa ne zameri, ljubi bravec, če se prederznem pri tej priliki reklame delati in ti naznaniti svoje slavno delo, ki se ravno sedaj v Berolinu tiska pod naslovom: „Vergleichendes Wörterbuch des Jason-germanischen Dialektes oder der sogenannten „vermischten“ Sprache, wie sie sich noch in der Sternallee erhalten hat“; veljalo bo le 7 novih krajcarjev (a bôres Špottgelt!) in čisti dohodek je posvečen „der monumentalen Erhaltung der Sternallee.“

Ko sem nadalje korakal, so se vsi na tihem dražili nad barvami moje zavratnice, da tako lahkomišljeno simetrijo tega krasnega živega muzea motim. Sèm ter tjè sem slišal: „dôs is ôuch a Slobenier! ali: ôuch a ultra!“ Na koncu drevoreda proti gledišču se neki gospod z očali na nosu vstavi, me zasmehljivo od verha do tal meri in na pogledu so se mu besede brale: „Kaj ta norec res misli, da smo v 19. stoletji, ali so po tem takem res „Slobenier“ na svetu, ali res misli naše monumentalno sprehajališče in našo monumentalno „vermišt špraho“ s svojim vrinjenjem oskruniti? — Bog obvari, ljubi gospod, ako to berete, bi bila moja misel še le-ta, da, ko se z novimi časi čitavnica, slovenske šole in druge reči te baže ustanovijo, naj bi se tudi društvo naredilo, ki bi čulo nad tem, da bi se „vermišt špraha“ v zvezdi na nobeno vižo ne sprenaredila. Bom že skerbel, da bodo Angleži iz vseh krajev raji to Jazonovo zapuščino, kakor pa Hanibalov hrast na Piemontežko gledat hodili!

Val. Zarnik. *)

*) Konec: „4 dni v zl. Pragi“ smo prejeli, pa za danes že prepozno. Vred.

Dobrohotna jezikoslovna opomena.

Ker se slovenščini leto za letom širje odpirajo vrata, skozi katere ima stopiti do očitnega življenja, zlasti do šole, in ker se bo sedaj zlasti toliko važni predmet, kakor je veroznanstvo, po novi uredbi gimnazijski v slovenskem jeziku razkladal, za kar bo dokaj tehtničnega besedstva iz psihologije, logike itd. potreba, izgovoril bi jez ta svēt: Kjer besednjak kaže kak takošen izraz, zastran kterega so se po dosedanji rabi zedinili vsi ali malo ne vsi pisatelji (kar nekoliko poterjuje, da je izraz sam na sebi dober), naj se povsod, torej tudi v šolski nauk sprejme. Če bi pa ne bilo dobre besede za izraz kake misli, naj se pri delanju nove besede kaj varno in previdno ravná in naj se poprašajo popred za svēt takošni, ki so slovenskemu jeziku prišli bolj do korenine; tudi bo dobro in pametno ozirati se zlasti na Zagreb.

Tu naj v misel vzamem samo en primér. Za nemško besedo „Begriff“, ki se po starem imenuje slovenski: „zapopadek“, so nekteri, čuteč okornost te besede, po nemškem narejene, začeli rabiti besedo: zaumen, ktera bo pa težko jezikoznancu po vseči. Če je tisti, komur se je prvemu beseda zaumen priljubila, mislil na koreniko: um, torej na neki glagol: zaumeti, imela bi po vsakem glasiti: zaum ali pa zaumek. Če je pa beseda prav vlita, mora izhajati iz glagola: zaumeniti (kakor pomen od pomeniti), kterega pa ni in biti ne more, ker slovenski jezik teh dveh predlogov (za in u) pri glagolih skup ne deva, kajti edini glagol te podobe zavdati se ne da zagovarjati po primeru drugih slovanskih narečij. Besede zaumen bi se torej po moji misli bilo ogibati. M.

Šolske reči.

Dalje pregledovaje šolske letnike nahajamo program ljubljanske nižje realke, ki obsega gospod Lésarjev slovenski spis in pa nemški „Jahresbericht“, ki ga je zložil vodja realke gosp. R. Schnedar.

Poglejmo najpred „Jahresbericht“. V njem vidimo, da število učencov, ker jih je med letom izostalo 16, je konec leta znašalo le 131, med kterimi je bilo 87 Slovanov (menda Slovincov), Nemcov 45 in Italijanov 5. Kako je toliko število Nemcov skresano, radi bi vedili. Kakor kazalo preteklih 9 let kaže, se število učencov v realki zmanjšuje; vendar je za našo deželo, v kateri obertnijstvo stoji dosti za kmetijstvom, to število zdaj še zmiraj zadostno. Nauki so bili kot prejšne leta; v slovenskem jeziku, čeravno je Slovincov velika večina, se ni celó nič učilo, še celó slovenski jezik se je učil po nemški. Oj ravnopravnost, da se Bogu smili! Ne vemo, zakaj je vodja pridnim učencem letos iz pratike izbrisal najveselejši dan, da ni po stari navadi bila delitev premij slovesna kakor v gimnazii, čeravno je mestni odbor to zahteval. Gosp. Schnedar, kterega izverstno vednost v tehničnih predmetih pristojno cenimo in od kterega le še to zahtevamo, da bi se slovenski jezik kmali kmali naučil in bi tako mogel vsem svojim opravilom kot vodja in učitelj popolnoma zadostiti, je žalibog! poslednji čas, kakor je bravcom „Novic“ znano, in tudi v svojem spisu „kronike“ realkine neko pot nastopil, ktera od njega in nas zaželjeno višo realko bolj podira kot zida, ter zgrešil celó tisti takt, ki se spodobi do vseh odbornikov mestne županije, v ktere rokah je ta zadeva, ktera pa se ne pospešuje s strastno filipiko zlasti na takem nepravšnem mestu kakor je šolski program, kteri nikakor ni za to, da bi se v njem zvéral pretres pomenkov in sklepov mestne županije.

Al pustimo te neugodnosti, in podajmo se raje k veseljšemu predmetu, namreč k drugemu sestavku, ki daje letošnjemu programu veliko ceno in zastran kterega bi bili le želeli, da bi bil vés prišel na svetlo, kakor ga je gosp. pisavec spisal in bi se mu ne bil, kakor smo slišali, odstrigel čisto nedolžni uvod, ker je znano, da Nemci pišejo

o svojem nemškem jeziku kar koli jim je drago, in nihče jim ne očita „pangermanizma“, nam Slovanom pa se povsod podmetava „panslavizem“. Vendar, kar je bilo po šolskem vodstvu „programu“ zabranjeno, bojo svojim bravcom prinesle „Novice“, ki so gosp. Lésarja prosile, naj jim dá, kar tam ni moglo priti na svetlo. *)

V programu ravno omenjenem razklada verli naš domorodec gosp. Anton Lésar, učitelj verozakona in slovenskega jezika, „Glasoslovje slovenskega jezika“, posnemši ga po gosp. dr. Miklosičevi „Primerjajoči slovnici slovanskih narečij.“ V treh razdelkih prikazuje gosp. pisatelj z vednim ozirom na staro slovenščino, kake glasove ima slovenski jezik, kako jih znamenujemo, in kako se ti glasovi pri razraščanju jezičnih korenin v besede, pri sklanjanju in sprežanju preminjajo. Celi sostavek je pisan ne le temeljito in s popolnim znanstvom predmeta, temuč tudi v tako čistem, gladkem in prijetnem jeziku, da ga je res pravo veselje brati. Dopada se nam tudi to, da gosp. pisatelj polglasnik predloga s (cum), kadar stoji pred dvema soglasnicama ali pred eno šumečo, piše z e namesto o, na primer, „sestaviti“, „segnati“, „sešiti“, „sežgati“, namesto „sostaviti“ itd. To bi utegnulo naši slovnici, ki za polglasnik sploh e piše, pa tudi ustmenemu izgovoru primerneje biti. Samo v takih besedah, kjer v stari slovenščini stoji son (C̣X), naj bi se pisalo so, na pr., „sosed“, „sokrovica“, „soplemenik“, „sovražnik“ itd.

Ker gosp. pisatelj meni, da mi med Cirilovim H in Ъl (i) ne delamo več razločka, spominjamo tukaj izreko kranjskih Gorencov gledé soglasnice l v prilogh. Beli kruh izgovarja Gorenc v enojniku (ta) bevi (bevъ) kruh, v množniku pa beli kruhi. Ker je pa v slovanskem jeziku pravilo, ki pri Rusih, Poljaki in kranjskih Gorencih nepremakljivo veljá, da se l samo pred terdimi glasnicami a, o, u, Ъl, Ъ potlej na koncu in pred soglasnico terdo, to je, kakor đ ali v, pred mehkiimi e in i pa čisto izgovarja, tak je misliti, da je omenjeni i v enojniku bel-i terdi i ai Ъl. — To stvar bi bilo dobro zrelo preiskati in pretresti, ker se bo iz narave tega terdega l morebiti še kaka druga stran našega jezikoslovja pojasniti dala. Tako na pr. sklanja Gorenc taisti prilog v 2. in 3. sklonu: bev-ъga, bev-ъmo. Ako se na ta prikazek oberne povedano pravilo o terdem l, bi bilo misliti, da po izgovoru Gorencov tukaj ne veljá pisava ne ega, emu, ne iga, imu, ampak da imajo prav tisti Slovani, ki pišejo ali govore oga, omu, namreč Rusi, Serbi, Hervati, ogerski in hervaški Slovinci. Vsakakor je ta okoliščina vredna dobrega premislika, ter jo zato blagovoljnim našim jezikoslovcom priporočamo.

Kratkočasno berilo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

(Dalje.)

Drugi dan povabim očeta z menoj v hram. Tjé pridši jim odkritoserčno povem, da se ne mislim nikoli oženiti, da mojega ostanka domá ni in da sem odločil jo po svetu s trebuchom za krubom potegniti, ter jih poprosim, mi nekoliko tolarjev ali za doto ali pa na pósodo dati, da bi si konja in nekoliko robe naküpel in tako svojo barantijo začel. Oča, Bog jim daj nebesa! zdihnejo in rekó: „Tvoj brat nima otrok; ti se nočes oženiti; tako vidim, da more Koča kmali pod zlo priti, pa vendar se nočem zoperstaviti tvojemu sklepu“ — in mi pri ti priči petdeset križavcov odštejejo. V petih dnevih sem že konja in robo imel, grem k Mini se poslovit in tû se zgodi, kakor neka stara pesem toži:

*) Današnje „Novice“ pod naslovom: „Slovenščini v bran zoper njene protivnike“ začinjajo oni sostavek. Vred.

„Ona ihti, jaz pa stokam — ona plače, jaz pa jokam.“ Kadar to delo doveršiva, mi ona dé: Sem vre sama znala, da iz najine poroke ne bo nič, ker sva si v zlahti, pa sem se vendar nadjala, da mi boš prijatelj in pa oča mojemu sineku ostal, zdaj pa vidim — in spet se ihtiti začne, jez pa ne. — „Vejš kaj, draga Mina! — ji rečem — jaz Prijatelj ne morem biti, ta je bil pokojni Blaže, ter jaz, dokler živim, Koča ostanem; svoj priimek le same ženske glave spreminjajo, nikoli pa možki ne, zato pa ti tudi do smerti (?) Prijateljca ostanem — sicer pa prav zatega voljo ne razumem, da ker si ti Prijateljca, jaz pa Koča, da bi kaka vražja zlahta mej nama bila.“ — „Jaz tudi ne“ — pristavi ona. „No! podaj mi roko Mina, čez pol leta se bova spet vidila. Bog te obvari.“ „Tudi tebe!“ — mi zaverne ona s solznimi očmi.

Poslovim se še potlej od svojih domačih, in od tistega časa, kot deseti brat po svetu okoli plazim in tavam, zraven tega pa še dandanašnji ne razumem, da sva z rajnko Mino Prijateljco kadaj v kaki zlahti zapletena bila.

Zdaj si ujec z ruto potno čelo obriše in vès zamišljen préd-se v mizo stermi — drugi pa tudi molcé.

Čez nekoliko časa pa poprime Janez gostivničar besedo rekoč: Čujte, ujec! da mi ne vzamete za zlo, če vam eno povem.

Ujec. Karkoli ti je drago, Janez.

Janez. Vi in Mina sta si zmiraj v zlahti bila.

Ujec. No! Modri Salomon, kako bote to spričali?

Janez. Prav lahko. Poslušajte me le pazljivo. Vaš oča in pa Minini oča sta bila brata, kaj ne da?

Ujec. To se vej da.

Janez. Potem takem so bili Minini oča vaš stric, vaš oča pa prav tako Minini stric, — in torej ste vi Minin stričnek, ona pa vaša stričina, ali ob kratkem, vi dva sta si bila v drugem členu v zlahti.

Ujec. Naj bo vse prav, dokler sem bil jez Koča in pa ona Koča, pa potem, da se je ona v Prijateljco spremenila — kaka zlahta je med nama ostala? He?

Janez. Poprejšna in vale enaka zlahta; in bi bila tudi zmirom tista ostala, če bi Mina tudi še dva — ali tri — in še večkrat po Blaževi smerti za drugimi možmi vdova ostala in se spet omožila in se postavim Prijateljca, Kremžarca, Žabarca ali pa kako drugač po svojih možeh zvala, ker kri ostane zmiraj kri, naj baba še tolikrat svoj priimek premeni.

Ujec (se za uhom praskaje): Janez! skoraj bi rekel, da imaš prav.

Štefan, Miha in Juri. Prav ima, prav.

Ujec. Zakaj mi pa niso gospod fajmošter tega tako razložili?

Janez. Zato, ker niso hotli boba v steno metati, in so že pri drugih skusili, da zaljubljeni so slepi in gluhi.

Ujec (se sramožljivo pomuza ter teče): Kdo le iz med vas me je tisti pot zaljubljenega vidil? — Vsi se na vès glas zasmejajo.

Ujec. No! naj že bom z rajnko Mino na vse večne čase v zlahti, ali sem li morebiti tudi pa z Mihom?

Janez. Z Mihom? — Za člen v daljši zlahti, to je v drugem in tretjem členu — in da ob kratkem vse povem, Miha je prav tako vaš prestričnik, kot Štefan vaš sestrič, in cela pravda je končana.

Ujec. Janez! samo še eno. Tako Miha mojega strica hčerni sin je moj —?

Janez. Prestričnik.

Ujec. In pa Štefan moje sestre Urše sin — moj?

Janez. Sestrič.

Ujec. Kdo ti je pa vendar psa vse te slovenske izreke povedal?

Janez. So pri nas navadne.

Miha (Janezu v uho:) Reci, reci, da tudi „Novičar“

tako stricove hčeri sina in pa sestrenega sina imenuje.

Janez. Drugač vam pa morem še povedati, da tudi „Novičar“ te in vse druge izreke je pred nekimi leti v svojem listu imel.

Ujec. Kdo? „Novičar?“ Je li to rejs?

Uni trije. Res je res!

Ujec. No! zdaj sem pa popolnoma zadovoljen. — Štefan, moj sestrič, in pa Miha — (kako se mu že pravi? Janez: Prestričnik) — in pa Miha, moj pre-prestričnik, moja preljuba zlahtnika! sem na moje serce, poljubita me in naj vaji objame in küšne Koča, preden da se zruši in zgrüdi, in tudi ti moj verli Janez in ti sleparski kovač Juri, poljubimo se, potem pa bomo „Novičarju“ zdravico napili; saj pri moji veri blizo in dalječ takega za naš ljubi materni jezik unetega možaka ni kot je moj „Novičar“.

Juri. Kakor kane. Kaj ne, boter župan?

Ujec. Ti presneti kovač! pazi kaj da blodiš? Rejs je, da si dober mojster, pa vendar si mi že tudi vranca zakoval; ali „Novičar“ se ne dá nikdar zakovati; on je že kakemu drugemu nos zavihal, ki je več v buči imel kot pa ti in tvoja cela zlahta.

Juri (k Janezu). Boter! prinesi no tisti predzadnji list, v katerem neki ljubljansk pijomtar „Novičarja“ tako šegačno pod nos drega.

Janez gré, ter prinese 24. list in bere: Iz Ljubljane 1. rožnika. „Nov jezik na Krajskem“. — — — Pijomtar pravi med drugim to-le: „Nikjer ni toliko nerodnosti kot pri nas. Lejte, kaj se vse izmišljujeta dr. Bleiweis (to je „Novičar“) in dr. Toman! Napravila sta nov jezik, ki ga pa živa duša ne razume; le nekteri norčavi študentje se ga učé, da potem zlabudrajo to čobodro“ itd.

Juri. No! ujec, sem imel li prav ali ne?

Ujec. Ta pijomtar je gotovo kak nemškutar, in taki nemškutarji so prav to za nas Slovence, kar v postelji stence trudnemu pepotniku; druga nič kot glodali in ščipali bi. Tistemu pijomterju, bi jaz prav tako privošil, kar se je pred nekoliko leti neki osebeci njegovega kopita tukaj v bližnjem mesticu pripetilo. Naj vam to prigodbo povem.

(Dalje prihodnjič.)

Dopisi.

Iz Maribora dne 3. avg. 1861. Naj Vam, drage „Novice“, povem, kako so na mariborški gimnaziji šolsko leto končali. Zadnjega julija so se po zahvalni službi božji povabljeni gospôda in dijački pevci v grof Brandisovo poslopje podali. Ker je sobana prostorna, se je obila množica zbrala. Na prvo se je pelo „Die Ehre Gottes“ in potem je govoril z lepim glasom osmošolec Cistler v nemškem jeziku o učbenih predmetih, ki se na gimnazijah učé, pa ne znam, po kaki naključbi je logiko in psihologijo izpustil; potem se je mariborškim mestjanom za djakom deljene dobrote in učiteljem za nauke zahvalil in je z apostrofo na svetlo Veličanstvo govor sklenil. Za nemškim govorom je prišla „Zvonikarjeva“ pesem na versto, in za to pesmijo so se darila delile. Zdaj smo čuli nekaj iz „Nachtlager in Granada“. Po daritvi nekoliko svetinj in knjig se je „Popotovanje“ razlegalo in ko se nam je že vse pri kraji zdelo, evo ga, začne Slovenec slovenski govoriti. Govor je začel z navdušenim „Naprej!“ Prav krepko je fantič govoril, kterege ime smo zvedli, da je Lajh. Govoril je o napredku slovenskega izobraževanja in da Slovencom omika ni za dlako manj na sercu ležeča, kakor kteremu bodi drugemu narodu. Od več krajev je donela „slava“. Med obdarovanimi dijaki so se same slovenske imena čule; ne vem, ali sta bila dva neslovenska. Tudi za najboljšega nemškega pesnika so Slovenca spoznali, Gomilšak-a, ki pa je tudi prvo darilo za naj boljšo slovensko pesem dobil. Sicer morejo slovenski dijaki s tem dnevom zadovoljni biti,

- b) zapisnike in izvestja o družtvenih obravnavah;
- c) pregled vseh prihajajočih imenitnejših razsodbe avstrijskih sodnij;
- d) druge za družtvene soude znanja vredne glase, posebno novejšje prikaze pravoznanskega slovstva.

Iz tega pojasnjenja bo moč razviditi, koliko koristi in prida ponuja pravoznansko družtvo tudi tistim soudom, ki v Ljubljani ne prebivajo.

Ker družtvo ni le zgolj za pravdoznance namenjeno, tedaj se s tem vsi, ki so nam tovarši po opravi, vsi deželni zborniki, svetovavci kupčijske komore in občin, in sploh vsi izobraženi prebivavci kranjske dežele povabljujejo na pristop. Končno ali definitivno sprejetje opravlja po §. 3 ustanov družtveni izbor.

Letni prinesek je za ude v Ljubljani bivajoče na 6 fl.; za unanje na 4 fl. odmerjen, tako nizko v nadi, da število deležnikov prav veliko naraste.

Posebno naj tisti, ki morejo z enkratno malo žertvico od 25 fl. postati začetniki (ustanovniki), ne zamudijo, zasluziti si s tem posebno zahvalo družtva in poznejših rodov, ki se bodo družtvene kujižnice posluževali.

Nadjamo se za terdno, da ne bo nikogar motilo natolcevanje nekkih, ki nam brez vsakega vzroka podtikajo namene, kterih ne poznamo, in kterih po prv. poterjenih ustanovah, naši nepremakljivi podlagi, nikdar imeti ne moremo.

V Ljubljani 16. avgusta 1861.

Začasni opravilniki:

Mestni župan Ambroz. Dr. E. H. Costa.

Luka Svetec.

Kratkočasno berilo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

(Dalje.)

V omenjenem mesticu je bil ravno eno saboto seja in tudi jez s svojo robo tam. Imel sem neko opravilo, kar ljülo (fajfo) zapalim in zato Štefanu izročim barantijo, dokler da nazaj ne pridem. Grem tebi nič meni nič po ulici, kar me neki škric napade, in mi ljülo s srebrom okovano, ki mi jo je tu moj Miha za vezilo küpil, iz üst potegne. Rečem: „Prijatelj! se pa to tudi spodobi?“ Pa on odverne: „Pin pijomtar, mitkümen.“ — Hem! grem za njim, kar prideva do nekega nemškega napisu, ter mi reče na-nj kazaje: „Do lezen!“ Odgovorim: „Niks tajč, pa vendar dajte mi ljülo nazaj.“ On: „Niks do“, ter me zapüsti. Prav žal mi je bilo za ljülo in sam ne vem, kaj da bi storil. Gré memo mene neki po gosposko oblečen človek; jez k njemu stopim in ga prosim. Gospod blagovolite mi povedati, kaj da je pravi ta-le napis? Uni nekoliko obstoji, napis bere in beseduje: „Kadar bürja tükaj früli, se ne sme po ulicah tobak piti.“ Lepo se zahvalim. Ker pa spet ostanem, si mislim in dem: Ti salaboljski kozel ti! se li to pravi bürja früliti, če sëm ter tjë jüg potegne? in grem za nosom svojo pot.

Za saboto — nadaljuje ujec — pride nedelja; jaz se podam v cerkev, Štefan pa domá ostane na podu pri robi. Ko pridem od maše, vidim dva lonca in pa pet piskrov na strani stati. Vprašam Štefana: kaj da to pomeni? On pa mi reče: „Neka gospôska je tu bila, in si jih je odbrala.“ Štefan! — zarežim — ali ne vejš li, da kratko in malo tega ne terpim in da sem ti že tolikrat velel: v nedeljo in v praznik ne! — Sem ji tudi jaz tako pravil — se zgovarja Štefan — ker pa le ni nehala me nadlegvati, ji rečem po maši spet priti, kadar bote vi tükaj. — Še ne izgovoriva, kar neka razoglavka na pod prikrevsa. „Ta je tista“ — veli Štefan. — „Mož! koliko hočete za to robo?“ — Odgovorim ji: „Ljübika! danes ni na prodaj.“ Ona: „Za Božjo voljo, ali nimam v čem kühati. Moj gospod je sinoči na-

terkan domú prikoračil in v kühno k meni se prigüncal; nevoljna mu rečem par besed, pa kot volek nad me plane, da se mu moram braniti, in pri ti priči so tudi lonci zaropotali.“ — „Mi je prav žal; al ne more drugač biti: v nedeljo in v praznik ne.“ Ona: „Ne bodite vendar tak terdi; ne morem kühati in take posode mi nihče ne posodi; kaj ni sam Bog rekel, ako bi osel v nedeljo v kapnico padel, da se iz nje izleči sme.“ Jaz: „Bog ni nikoli rekel „v nedeljo“, ampak „v saboto“ in zatega voljo še enkrat in zadnjič: „Naj že bo jütri zjütraj, danes pa ne.“ Ona rezno: „Mož! moj gospod je pijomtar, — bo pa sam sem prišel.“ Jaz: „Me bo veselilo poznati vašega gospoda; pa še bolje stori, ako domá ostane“ — ter ukažem Štefanu pod zapreti in za menoj v gostivnico zajterkat priti. — Komaj dober šterteljc ure priteče, kar pridervi neki škric v gostivnico, ter vpraša terdo po „Ribničanu“. Me zagledavši pride bliže — in kdo je bil? Tisti pijomtar, ki mi je bil poprejšni dan ljülo vzel. Si mislim: Ti si mlin prinesel. Stopi pred me in me pisano pogleda, jaz pa njega tudi tako. Kar se mu hipoma obraz razvedri, ter mi prav pri ljudno in kar še več tudi po slovensko dé: „Prijatelj! ne zamerite, če sem vas včeraj razžalil; al postava je taka.“ Jaz: „In postave se moramo ne le samo natanko, temuč tudi pravično deržati.“ On: „Kaj pa da“ — in beseduje na dalje: „Moja gospá mi je pravila, da ji nočete loncov prodati.“ Jaz: „To ni rejs. Včeraj, kolikor drago, na cente ju na vatle, — v nedeljo in v praznik pa ne.“ On: „Včeraj jih nismo potrebuvali, pa sinoči je ona po nerodnosti vse lonce na tlatelebila; zatoraj dajte mi jih, da brez jedi ne ostanem.“ Jaz: „Sem še vaši ženi in tudi vam rekel, da v nedeljo in v praznik ne.“ — On razkačen: „Ribničan! sila kola lomi — pri tej priči ti zapovem, daj moji dekli odbrano posodo.“ Jaz pa pokličem gostinčarja in pa šišnega hlapca ter rečem: „Bodita tako dobra, z menoj na pod iti. Pridemo tjë. Pijomtar: „Kje je moja posoda?“ Jaz: „Nikjer ne — in na dalje govorim: ali prav tisto hočete imeti, ki jo je vaša žena si odbrala?“ On: „Prav tisto.“ Jaz: „Je ne morem dati, morebiti bi bili pa tudi z drugo zadovoljni?“ On zarobljeno: „Prav to hočem imeti, ter reče dekli: „Mica! poberi jo in pojdi domú.“ — Jaz: „Počasi: vi ste mi včeraj po postavi ljülo vzeli, ni li rejs?“ On! „Se vejda.“ Jaz: „Ni rejs! vi ste si ji jo po sleparsko prisvojili, včeraj ni celó nič bürja frülila, ampak je sam jüg enomalo pihal — se obernem proti gostinčarju in hlapcu prašaje: „Ali ni rejs?“ Ona pa sta odgovorila enoglasno: „Rejs je rejs.“ — Jaz na dalje: „In vi velite, da ste mi po postavi ljülo vzeli? Čüjte! jaz pa ravnam po božji, cerkveni in pa po cesarski postavi; za tega voljo vam pa danes drugęga storiti ne morem, kot to-le: To posodo si je rejs vaša žena odbrala, pa posoda ni plačana in vi se priderznete pred plačilom jo od mene imeti; posoda je božja in pa moja; jaz pa mož beseda ostanem, da v nedeljo in v praznik ne. Tako lahko vejste, da danes posode za vas nimam! Zdaj zagrabilim največi lonec izmed tistih, ki jih je bila odbrala njegova baba, in ga bütnem med druge odbrane tako, da je tisti hip vse le — sama črepina. „Tako jaz ravnam — mu jo zadnjič zakrožim — če sem vam pa krivico storil, pa me pojdite tožit; se bom že odgovoril, sej danes še tükaj ostanem, ker po božji postavi vsaki sedmi dan in praznik počivam.“ — Pobral se je z dolgim nosom. — Jaz pa drugo jütro prav zarano „fük!“ čez Savo proti Samoboru. Slišal sem pozneje, ker takrat še ni vsak Ribničan tergovec bil in se torej naša roba v vsakem kotü dobila ni, da je mogel šest ür daleč, to je, v Zagreb poslati po lonce.

Pravo! pravo! pravo! zavpijejo vsi z enim gerlom, ter za kupice poprimši velijo: Živijo ujec!

Miha. Potem takem pa vi, ujec, tistemu ljubljanskemu pijomtarju, kterege ste gori omenili, nič dobrega ne privošite?

Ujec. Kaj mislite, da bom še za-nj molil! —

Vejste! pa tudi ta je bosa, da bi bil „novičar“ slovenski jezik znašel; ne! on ga je, kakor sem od umnih mož slišal, le obrüsil in pa opilil. Da se je pa slovenski jezik govoril še tudi tisti pot, kadar še od „Novičarja“ ne duha ne slüha ni bilo, vam bom z resnično zgodbo dokazal. Čüjte!

Vsak izmed vas gotovo misli, da je tlaki in desetini še le leta 1848 pervikrat zakljenkalo; pa ta je prazna; že pod cesarjem Jožefom ji je kljenkalo. Al saj znate, da se marsikaj tudi zdaj zakasne in pri starem ostane. Tako tudi pod Jožefom. Nekdanji grajšaki so nek zoper cesarjev blagi namen velik hrup vzdignili. Tü se spravijo trije možje iz naše dežele na noge, ter pregovoré ljudstvo jim za potnino zložiti, da hočejo osebno brez vsega pôsa po potih, ki jih le sama ptica zná, k cesarju se podati in mu svoje nadloge potožiti. Dnarji so kmali sküpjaj. Eden izmed teh treh dá svojega konja, drugi svoj voziček in tretji pa — nič ne, zato ker je toliko nemško razümel, kakor tü naš kovač ali pa jaz. Po dolgem in dolgem popotovanju dospejo na Dünaj, kjer živa duša slovenskega ni razümel. „No! zdaj pride na te versta — rečeta terda Slovenca svojemu pajdašu — tukaj se pa le ti obnašaj. Gostivnica se lahko najde brez vsega vprašanja na celem svetu; zato so že nekdanji centralisti skerbili. Hlapec sprejme konja z vozičkom, ter ga pod streho spravi. Ko naši možaki v gostivnico stopijo, jih vre strežaj pita: „Bos šofens!“ Zdaj se oglasi naš nemškütar: „Nür trinken, trinken bajn, majn liper, lüstik zajn.“ — Streže se smeja in dalje vpraša: „Unt esen?“ Naš mož odgovori: „Finf gülden stercen, draj gülden šmolcen.“ Strežaj ga debelo pogleda, se pomüza in gré. V pol üre je bilo vse na mizi. Prav do sitega so se bili najeli in po volji napili. Potem jo odrinejo k cesarju Jožefu in nazaj v gostivnico pridši grejo gledat h konju, ter vidijo, da tobak pije. Nato reče gospodar konja našemu nemškütarju, naj vleva kerme za konja. Ta zove: „Avsknet! avsknet!“ Klican pride, ter mu reče: „Fresen! fresen!“ — Avsknet pa: „Bos? bos?“ — pa se nista mogla nikakor razümeti. Na to vés togoten konjev gospodar zdihne rekoč: „Haj! haj! lepa moja krajnska dežela!“ — Avsknet odverne: „So! haj?“ — in mahoma prinese konju košek sená. — Iz tega vidite, da slovenščina ni „novičerjeva“ znajdba, in pa da se ž njo, če se le prav oberne, tudi na Dünaji vse lahko opravi. Kaj so pa takrat naši možje tamkaj opravili, se ni nikoli prav za prav zvediti dalo. Vprašam vas zdaj le: ali ne bi bila üna dva Slovenca tudi brez nemškütarja prav tako — svojo reč na Dünaji opravila? (Dal. prih.)

Dopisi.

Iz Topčidera na Srbskem 27/15. avgusta. Ljube „Novice“! Od več strani so mi moji prijatli gospodje doktorji pisali, ki mislijo v srbsko službo stopiti. Odgovoriti pa vsem ne morem; prosim povejte jim vse to-le:

„Dragi prijatli! Na Srbskem bote dosti sitnosti imeli, pa tudi dosti denarja, zakaj Srb v najmanjši bolezní precej po lekarja (zdravnika) pošlje; kirurgije skoraj ne bote čisto nič potrebovali, zakaj Srb se dá rajše s sabljo sekati kakor z nožem počasi rezati. Se vé, ako bi utegnila vojska biti, bo vse drugač. Porodničarstvo je čisto zanemarjeno; nikoli nihče vas ne bo na pomoč k težkemu porodu poklical. Stare priproste babe imajo vse to v rokah; in ako kdo lekarja k težkemu porodu pokliče, ne sme nič družega storiti, kakor s porodnico se malo pogovoriti kako in kaj, njeni jezik pogledati, čelo potipati, žilo pošlatati in pa recept napisati. To vse storiti mora, drugač ni učen doktor; porodnice se pa nikamur in nikakor dotakniti ne sme; to oblast imajo samo stare babe. Ako se porod srečno doverši, lekarja častijo in dobro plačajo; ako pa se slabo izide, se gospodinu lekarju druga zagode. Se vé, da v teh zadevah bo treba

krepko na noge stopiti, stare babe odverniti in neumno turško sramoto zatreti. — Povem vam, da tukaj je vsega obilo in narod je dober, prijazen, se vé, izobražen ni, tudi se izobražiti ni mogel, kakor vam je znano; al tudi pokvarjen ni; ampak krepak je, blagodaren, hvaležen in kaj pobožen. Je pa tudi bogat, da mu ga para ni; denarja ima čuda. Srebro in zlato treh carstev ima on v rokah. Srbkinje imajo zlate glave, zlate vratove in roke; Srbi pa zlate perste, sreberne puške in hanzare (Анжаре), in mošnje polne rumenih cekinov in debelih ruskih rubeljev. Narod je trezen, nisem videl še pijanega človeka na Srbskem, pa tudi ne Srba, da bi nezmerno pil ali jel. Za Srba je dosti za dan kos kruha, česnova ali čebulna glava in pa čaša vina ali rakije. Brez čebule in česna pa Srb skoraj živeti ne more, to je njegova pečenka; ako ima to, pa še malo poprike, misli, da nič boljega ni na svetu in se za kuhano jéd ne zmeni; lahko živi brez nje tedne in mesce. Tudi nisem vidil na Srbskem nobenega berača, ne vem ali jih ni ali kaj? Srbski narod ima še res mnogo slabosti in napak, ki so mu od turške sužnosti ostale, in pozná se mu močno, da je mnogo let težki jarm nosil; v malo letih bo pa zlasti pod sedanjim knezom, ki za-nj prav po očetovsko skerbí, gotovo vse te napake otrešel, zakaj lepo je začel napredovati v vseh rečeh in na vse strani. — Prijatli! mladi ste še vsi; kar za mano smuknite, da se po lepi Srbii ne bojo negnjusni judje zaplodili. Komur se ne bo dopadlo, (zakaj brez sitnosti tudi tü ni) zná jo nazaj pobrisati; vrata so mu zmirom odperte. Povem vam pa, da tukaj bote morali kaj priprosto živeti; zakaj zabav ne bote nobenih imeli kakor ste jih po mestih navajeni. Slišali bote pa povsod dudle dudlati, gaide in gosle brenčati, kolo plesati, pesme popevati in drugo veselo narodno radovanje. Vedite, da je narod skoraj tak, kakor ga je Bog vstvaril; nima ne nemške kulture ne francozke politure, časti pa zvesto in moli svojega Boga, časti in brani svojo vero, svojo bogato, lepo zemljo in svojo kučo slamnato. Nemško-francozka kultura je dozdej še samo do Belega grada priripsala, dalje naprej ni mogla. V Belem gradu se pa že dobí nemško-francozka kultura (krinolína) po judovskih štacunah na prodaj, in judovske žene in žene nemških krojačev se vlačijo po Belem gradu kakor kadí široke, tudi se vidi včasi kak frak po ulicah ferčati. Pa hvala Bogú! Srbinke so zveste svojemu narodu in ostanejo pri svoji stari, dragi in lepi šegi. Za Božjo voljo! možki tukaj še tako vsi grozno široke hlače nosijo; ako se bojo še ženske širiti začele, ne vem kaj bo? — Ne smete se pa prestrašiti, ako bote v Beli grad prišli in živež in kvartir po oštarijah dosti dražji dobili kakor na Dunaji; vedite, da je po oštarijah zato tako drago, ker oštirjem se dopada, pri vsaki reči vsaj pol dobička imeti in pri ptujcih še veliko več. Tudi pôsli so po Belem gradu grozno dragi; najmanjša dekla ali hlapec ima zraven živeža po 10, 12 do 14 gold. srebra na mesec. — Vsaki srezk lekar ima 1000 gold. letnega plačila; on pa mora svoj srez s potrebnimi leki (zdravili) preskerbeti, in po srezu koze staviti; toda oboje (zdravila in cepljenje koz) morajo ljudje lekarju sami gredoč plačevati, kar mu lep denar prinese. Lekar pa mora podnevi in ponoči k vsakemu bolniku svojega sreza iti; poti mu re-veži ne plačujejo, zdravila pa. Po Srbii se ni treba bati ne tolovajev ne tatov, ti so pri meni v Topčideru, iz vseh krajev Srbije, Bosnije, Černegore itd. itd. Po Srbii greš brez vse skerbi podnevi ali ponoči, nič se ti ne bo zgodilo, tudi v Belem gradu se nikoli nič ne vkrade. Srezovi so pa ti-le prazni:

1. Karanovarski srez, okrožja Čačanskega.	
2. Mlavski „ „ Požarevačkega.	
3. Lepenirski „ „	} Kragujevačkega.
4. Kragujevački „ „	
5. Jasenirski „ „	} Krainskega.
6. Porečko-rečki „ „	
7. Klučki „ „	

mladeži, v šolah nauka iskajoče, ker vemo, kako je poprejšnih let bilo mnogo manj učencov. Pa ker so domače naše gimnazije celó po velikonemškem kopitu, je res treba, da gré čedalje več naše mladeži v hervaške gimnazije, da se napije slovanskega poduka, ker domá mora celó okisniti v tujem jeziku.

Goriške šole.

V Gorici 18. sept. X — 14. t. m. so se vse javne šole v našem mestu koučale; navadni letopisi in izkazi ležijo pred nami; preglejmo jih z ozirom na slovenščino.

Lev med našimi šolami je gimnazija. V polni zavesti svojega kraljevskega dostojenstva, pomnijoča prislovice „leo non capit muscas“ ne mara ona čisto nič za otroške šolske slovesnosti. Odkar ste žlahne sestrici „Kultur“ in „Wissenschaft“ v našo Beocijo (1850) priromale, nismo je vidili več skoz celih 10 let slovesnosti, ki je odrasčenim najsladkejši spomin iz veselih šolskih let. Še le pred dvema letoma se je bila vnovič vpeljala, pa zastran nekakošnih neprilik letos zopet opustila. Pedagogičski moment je neki za „wissenschaftlichovce“ preplehek. Letno sporočilo ima modrosloven sostavek „Kritische Beiträge zur Analyse der Gefühle“ (von Prof. Dr. L. Preiss) na čelu. Sicer ne obsega letnik nič nenavadnega, zvon to, da se izobrazovavni slovenski razred v dva oddelka razdeljen nahaja, berž ko ne zato, da se je poprejšni didaktični nepriiliki, kolikor toliko v okom prišlo, vsled ktere so bili Slovenci vseh 4 razredov zgornje gimnazije v 1. slovenski razred stlačeni.

Vseh učencov skupaj je bilo konec leta 334; med temi 179 Slovincov, 108 Furlanov, 25 Italijanov in 22 Nemcov.

Naravna misel, ki se človeku v sedanjih okolišinah nehotama vsili, je ta, kako bo drugo leto? Kako bo s slovenščino? slišimo radovedno popraševati.

V 14. listu „Novic“ 1860 str. 107 se pripoveduje, da je bil perve dni marca neki česki učni načert, da bi se tudi za tukajšna deželna jezika porabil, v prevdarek poslan, in se obljubuje, da se bo o svojem času naznanilo, kar in kako se bo v ti zadevi sklenilo. Od tistihmal pa ni bilo o tej reči ne duha ne sluha več v „Novicah“. Da se tedaj stan slovenščine v naši gimnazii nekoliko razjasni, naj povem, kar sem pozvedil.

Imenovani načert se je še le 23. junija pr. l. v skupen pretres vzel in sicer vpričo šolskega svetovavca. Poln koš predlogov in popravnih nasvetov je bilo do ministerstva odpravljenih. Mislilo in pričakovalo se je, da do začetka šolskega leta (novembra) 1860/61 bo ta reč davno rešena. Odloka dospe pa še le mesca decembra. V dopisu je rečeno, da, ker se uni prvi razpis ni prav razumel, naj bi se ta reč še enkrat prevdarila. Zadnje dni decembra roma sopet cela tasa nasprotnih nasvetov in načertov v Terst in na Dunaj. Konec februarja t. l. doide odpis, ki veleva, da naj se česki načert mutatis mutandis vpelje; osnova posebnih natančnih načertov za laščino in slovenščino je bila vodju izročena. Mesca julija t. l. se je ta reč vnovič sprožila, in potem, ko se je zvedilo, da omenjena špeciálna načerta nista bila še predložena, se je nasvetovalo, da naj bi se z začetkom prihodnjega šolskega leta 1861/62, ako bi do tistihmal popravljeni česki načert ne bil še poterjen, na temelji razp. terž. namestništva 30. oktobra 1856 z naukom slovenskega (resp. italijanskega) jezika, že v I. gimnazijalnem razredu začelo, dosihdob se je namreč še le v II. razredu začinjalo). Kakor slišimo, je bil ta predlog ravno te dni poterjen, in tako smo pobrali še le anno II. reparatae Austriae koščico, ki so nam jo Bachovci pred 5 leti povergli. — Toliko je ušlo skoz špranje gimnazijalne zbornice. Pa upamo, da ta reč ni še končno dognana in pričakujemo še zmirom rešenja predlogov zastran vpeljanja popravljenega českega načerta. Tudi to pomeni kaj, da se delajo poprave za najmanj dva paralelna razreda na spodnji

gimnazii. Pa kaj pomaga otroke po narodnosti razdeljevati, če ga ni človeka, ki bi na podlagi materinščine učil? ker to ni še zadosti, da se ta ali uni razred ali predmet le po rodu Slovincu ali Lahu izroči; v šoli je treba jezik temeljito, teoretično znati. Iz rečenega se razvidi, da ni še gotovo, ali se bo k letu slovenščina po vseh gimnazijalnih razredih kot predmet učila, toliko manj gotovo pa je, ali se bo slovenski kot učni jezik v kakošnem razredu ali saj predmetu vpeljal. Odgovor na gosp. Tomanovo interpelacijo bo v tem oziru silno važen. (Dal. prih.)

Kratkočasno berilo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

(Dalje.)

Pa tudi iz lastne skušnje vam hočem pokazati, da bi bil sém ter tjè se lahko ognil kaki zabavi, ko bi se bil poštenega svojega jezika deržal.

Tako se mi namreč v Terstu pripeti, da me enkrat ravno Mihovega očeta brat, Jaka Prijatelj, ki je kerčmar bil, v nedeljo po sv. Jakobu povabi na obed. Tersta tisti pot še nisem poznal tako ko zdaj, ko ne bi tudi z zavezanimi očmi razun morja v nobeno lužo ne zabredel, in pa še tudi toliko laščine nisem razümel, kot zdaj malo. Vprašam toraj Jaka, kde da stanuje? In mi reče: Vprašaj le „dove že piaca barba kan?“ in vsak otrok ti bo povedal. Dobro! Vzdignem se omenjeni dan po deseti maši, ter jo koračim ravno po tergu, srečam pobca ter ga pitam: „Ki že paco kan?“ Laški škratelj smeja se poskoči in zaverne: „Vü! vü! vprašam drugęga, vprašam tretjega: „Ki že paco kan?“ Vsak pa se smeja in na me kazaje odgovori kot prvi: „Vü! vü!“ — Zdaj mi na misel pride: Kaj veljá, da moreš reči namesti „ki“ pa „vü“. Srečam mestnega policajskega koplora, se mu približam in prijazno vprašam: „Vü že paco kan?“ On na to: „Še en pot.“ In ponavljam: „Vü že paco kan?“ Kar me za roko zgrabi in zakriči: „Živina! kaj ne, da si pijan? čakaj! čakaj! te bom nekam peljal, da se boš kmali streznil.“ V trenütku, ko da bi bili iz zemlje pririli, je bilo vse černo ljudi okoli naji. — Oj! kam me vlejčete? Sej nisem pijan, in če je treba, se tudi pridüşim, da še danes nobene pijače nisem vidil.“ — Uni: „Tedaj se pa mešaš. ker drugač ne bi mogel reči, da sem „nor pes“. — „Za božjo voljo! jaz še v sanjah ne bi nikoli kaj tacega rekel.“ Uni: „No! kaj si mi pa vendar hotel reči?“ — Jaz: „Vü“, ali pa morebiti bolje „ki že paco kan?“ Uni: „Že spet poprejšna pesem! Povej mi po slovenski, kaj da hočeš s tem reči.“ Jaz: „Jaka Prijatelj me je povabil na obed, za-nj poprašujem, pa —.“ Na vse gerlo krohota je mi zdaj koplora reče: „Ti gotovo prašaš za „piaco barba kan?“ — ker tam Prijatelj svojo kerčmo ima.“ Da, da! veselo odgovorim, za „paco kan!“ Pojdi z menoj, te bom jaz tjè spremil; saj sem jaz Prijatlev prijatelj in njegov rojak; sej sem v loški fari rojen.“ Tako v pogovoru prideva tjè. Jaka pogleda koplora in dé: „Kako se pa vidva poznata?“ Uni mu pripoveduje, jaz sem pa mislil, da bo Jaka smeha počil, natoči bokal vina in se šali rekoč: „No! pita, ti Janez, da si strah, in ti prijatelj, da si to-goto po gerlu poplahneta.“ — Ste li prepričani, da ko bi bil namesto za „piaca barba kan“ — tako se zove po laško neki „pasje brade terg“ po naše za Jaka Prijatla vprašal, da ga bi bil gotovo brez vse zabave staknil; al ni rejs? „Res je, res“ poterdijo vsi.

Pa če tudi se kaka beseda vale ne razüme, je li treba precej z nosom skozi zid, kakor jaz neki drugi pot v Terstu? — Barantal sem na lesenem tergu, kjer pa nič lesenega takrat ni bilo, kot moje rešeta in pa sita. Ljudstva je čuda okoli mene, med njim pa tudi tisti mali hudourniki, ki jih

tam „muli“ zovejo, in ki bi tele iz krave vkradli, če bi bilo mogoče, torej moram na vse paziti, na barantijo in na varnost robe. Pocūka me pobič reksi: „Si nor!“ — Storim kot da ne bi nič slišal bil. Pocūka me drūgič in spet mi dé: „Si nor!“ — Jez ga pisano pogledam. Pa krota mi še v tretje veli: „Si nor!“ — To me razkači in „čof“ mu dam klafūto, da mu pokrov z glave zleti. — Pobič veka, ljudje okoli mene mermrajo in nekteri me še celó „moštro ščiavo“ rūgajo in me vprašajo, zakaj da sem ga berljūzgnil? — Jaz: „Ali niste le čūli, da mi je tripot djal, da „sem nor?“ — „In pa še prav velik norec“, reče nekdo. „Sinjor, sinjor“ to se pravi po laško gospod, je rekel ti, ne pa da „si nor.“ Vejste! zboldo me je to v serce, ko da bi bil naglaven greh storil; poprašam tedaj pobiča, kaj da bi rad imel? Pové se mi, da mu dam sitice, — mu ga zastonj dam in še zraven po glavi pobožam, v možgane pa zapišem ta opomin: „Daj si dopovedati, kar ne razūmeš.“

In ta je bila dobra, zakaj malo po tem, bila je nedelja pred binkūštmi; po pridigi gospod oznanijo, da bo prihodnje praznike sveta birma, pa pristavijo še tūdi te besede: Moram pa še z žalostnim sercam reči, da toliko in toliko staršev svojim otrokom prav malo od nje, toliko več pa od „bocolajev“ govoré, ki jih jim bodo botri kupili.“ — Kaj če reči „bocolaji“? mislim sam pri sebi; te slovenske besede še pošteno nisem nikoli slišal.

Štefan. Sej pa tūdi slovenska ni.

Ujec. Štefan! da mi jezik za zobmi deržiš. — Pridem iz cerkve, kar čūjem, da neka šibka deklica ali gospodična, ki je pri pridigi bila, drūgi, ki pa ni pri pridigi bila, od te gospodove opombe pripoveduje. Ta reče: „Sej je rejs, da malo od birme, temoč le zgolj od cūkrastih prest govoré.“ Perva poterdi rekoč: „Rejs je, rejs.“ In druga ponavlja: „Rejs je, rejs.“ — In tako sem zvedel, da se preste v Terstu tūdi „bocolaji“ zovejo. — Štefan! zdaj pa reci, ali ni rejs?

Štefan. „Res je, res“ (na tihem k drugemu: „Če prav ne“).

Še neko drūgo sem skūsil in se prepričal, da je najbolje, ako človek tje v en dan z besedo ne bŭtne — in to v Karlovcu. Grem namreč s svojo leseno in loučeno robo po reški cesti. Se oglasim v Frūšici v farovžu, da bi morebiti kaj steržil. Komaj odprem vrata na dvorišču, ti neka pasja krota nad me plane, ter mi hoče hlače pomeriti. K sreči reče ona farovška k drūgi: „Spodi pandūra.“ Ta zapuje: „Pandūr! pandūr! boš šel v stran ali ne?“ — Mahoma pandūr rep med noge zavije in jo v kot potegne. Da se psu po slovensko tūdi „pandūr“ pravi, prej nisem vedil. — Pridem v Karlovec. Bilo je o svetem Martinu. Pri gostinčarji, pri katerem sem po navadi ostajal, smo martinovali. Namest gosí so zvečer pritresli na mizo pŭrana, ki je gotovo kakih deset fŭntov tehtal, zraven pa še gibanico ali potico, ki je veča bila, ko pa hleb švicarskega sira. Od vina se je skorej miza šibila, in jedli in pili smo, kolikor komu drago. Vince razveselí človeško serce — pravi stari prigovor. Taka se tūdi nam pripetí. Počnemo peti po redi krajske in hervaške pesmi. Med drūgimi se mi je pa posebno tista hervaška dopadala, ki se proti zadnjemu tako glasi:

Kada pak dojde sveti Martin,
On ga bo kerstil, ja ga bom pil,
Kūme moj dragi! daj si nalij,
Ja sam slobūdan, daj ga ŭzij,
Kūme moj dragi! itd.

Kada pak dojde smertni čas,
Vince ostane, ne bŭde nas.
Kūme moj dragi! daj si nalij,
Ja sam slobūdan, daj ga ŭzij,
Kūme moj dragi! itd.

Napev te pesme — škoda, da je cele ne znam — mi je tako v serce segala, da sem jo kar zmirom ponavljal. Pa vsako veselje le kratki čas terpi! Komaj da ŭra deset odbije, se vrata na pol odpró in nekdo noter polūka diči: „Hodite spavat.“ Jaz ne vejdši, kdo da je, zakričim: „Kaj zdaj spati? ker smo najbolj židane volje, pojte rakom žvižgat.“

„Za Boga, što ste činili? Jesu pandŭri“ me opominja gospodinja ali gazdarica. Pa tisti hip stopijo trije policaji v šišo pa pitajo, kdo da se je prederznil jim zabavljati? Gostinčar si vse prizadene, jih potolažiti in tūdi jaz zraven stopim, ter jim polno kūpico ponūdim poječ: „Kūme moj dragi! daj ga ŭzij.“ Pa en berkač izmed njih me vale zaverne rekoč: „A muči Kranjac!“ To me razkači, rejs je, da je imela kapa cof, in jo zabrŭsim: „No! zdaj sem pa več ko prepričan, da je pes in pandŭr enaka stvar.“ — To slišati neka krota gorenskega študenta, ko sem pozneje slišal, vale pandŭrjem pové, kaj da sem djal. Ti me zgrabijo in naravnost v lŭkno peljajo. — Po poti se popolnoma streznem. Pridemo v pisarnico, tu sedi pri lampi, ki je pa pokrov imela, pijomtar. Stopi k njemu eden mojih nepriličnih pajdašev, ter mu ob kratkem po hervaško pové, kaj da sem zaškalil. — Zdaj pijomtar vzame neprilično stranko popirja in me vpraša: „Kako se zovete?“ Odgovorim: Janez Koča. Uni: „Kako? još jedan put?“ Jaz: Janez Koča. — Ko bi trenil vstane zdaj uradnik, vzdigne lampni pokrov, me pogleda, z rokami vkŭp vdari, pa me za obe roke prime diči: „Dober večer, ujec dragi! kaj pa vas sém prinese?“ — Se zavzevši, da me pozná, ponižno odgovor dam: „Gospod žlahni! sveti Martin — ali pa pošteno rečeno, neke dve kūpici vina, ki je namejst v želodec pa v glavo zašlo.“ Uni: „Pa me morebiti ne poznate?“ Jaz: „Pri moji veri da ne.“ Uni: „Kaj nisem li tisti Kostanjevcán, ki sva z vašem Štefanom v N.... sošolca bila, in ki ste mi kako petico v dlan vtisnili, da bi se pridno skŭpaj ŭčila?“ Jaz: „Pa vendar ne mlinarjev Lovre?“ Uni: „Kaj pa da, prav tisti! Pa znate kaj? tŭkaj ne bova martinovala, vas bom spremil nazaj v gostivnico, če ste mi prav pandŭrje psovali.“ „Prosim, prosim, mu zdaj v besedo stopim — kaj pa vendar pomeni beseda „pandŭr“, ali ne „psa?“ — Uni: „Kdo vam je pa to natvezel? Kaj še? Pandŭr če tŭkaj toliko reči, ko po naše „stražar“ ali še bolj po krajsko „čŭvaj ali varh“. — Jaz: „O ti presneti Frūšovski pes! da bi krepal ali pa da bi te volec požerl, že drūgič si mi zabavo storil.“ — Zdaj ga še poprosim, da naj tiste tri pandŭrje pokliče, pa ni pri volji; ker pa le ne neham ga nadlegovati, tako jih pa pozove. Kot majniki ravni se pred naji vstavijo, ter jih nagovorim: „Prijatli moji! ne zamerite, razžalil sem vas, pa ne prostovoljno. Hervaško sladko vince, pa tūdi tŭsti pŭran sta bila tega vzrok. Mož beseda, da vas nikdar več nadlegoval ne bom, to pa imate tolar za svoj trŭd z menoj, in če vam je drago, še nocoj pri bokalu vinca svojo mično domačo pesem: „Kada pak dojde sveti Martin“ — zapojte; srečno!“ — „A z Bogom! z Bogom! kūme naš dragi“ overnejo vsi trije — mi dva z vradnikom se pa smejaje v gostivnico podava. (Kon. prih.)

Dopisi.

Od Drave 18. kimovca. = Vsak dan bolj živo čutimo potrebo slovenskega uredovanja, ker že ljudje sami bolj natanko premišlujejo svoje pravne opravila. Tū in tam se čuti kaka krivica, ktero nam nanaša tuji jezik v deržavljanskih in kazenskih rečeh, ker dostikrat pravica le na niti visi, če se kaka beseda prav ne razume. Zapisniki (protokoli) morajo toraj brez izjeme v jeziku zaslišanega spisani biti in tudi prisega se mora, kakor že to sveto in toliko imenitno djanje tirja, vselej v jeziku prisežnika storiti in v pravadah tūdi v njegovem jeziku spisana priložiti. Živa potreba tedaj je, da naši sodniki, pravdosredniki in notarji temeljito znajo slovenski jezik. Tudi med narodom bi se moralo širiti poznanje postav, da se bode njih moralne moči bolj bal kot kazni. V 34. listu „Novic“ naznanjeni in priporočani „Slovenski pravnik“, ki ga nam spisuje čitateljem „Novic“ dobro znani, izverstni pisatelj slovenski in pravnik gospod dr. Razlag, bode nam torej na vse strani zeló koristen in ker bode po prav nizki ceni izhajal

Rumuni nahajajo se v sedanjem času na sledečih mestih: Največi del jih je v iztočno južnih Karpatih, to je, v Bukovini, Erdelji, na iztoku od Madžarov in v Banatu pa celó do Dunava (Donave) in črnega morja. Drugi oddel je v Macedoniji in po Albaniji. Poslednjič v Istri posebno od Učke gore (Monte maggiore) do Čepiškega jezera in v Željanah blizo Novega grada; po Istri, uči dr. Miklošič, da jih je v starejih časih kraj ceste deržeče od Reke v Terst več bilo (Občina, Trebič, Podrič in cela Čičarija da ima le poslavenjene Rumune). Slednjič jih imamo tudi na Kranjskem v Hrastu pri Metliki in v Bojancih pri Černomlji.

Kar se tiče izvira Rumunov iztočnih, je težko odločiti vprašanje, ker je v srednjem veku premalo vesti o njih. Cinnamus, ki je pisal okoli polovice 12. veka, spominja pravilno, da so nasledniki one rimske naselbine ali kolonije, ki jo je Trajan preobladavši dačkega kralja Decabala poslal v Dacijo. Rimski cesar Aurelijan izgubivši Dacijo to naselbino preseli v Mezijo (to je na južno stran doljega Dunava). Tukaj so ostali, dokler so jih menda ob koncu 5. veka Slovenci, razdelivši jih deloma, porinili zopet na sever Dunava v Dacijo, drugi del pa na jug v Macedonijo, ker srodnost jezika tema deloma poterjuje enak izvir.

Tako so se ti rimski naselniki pomešali z prvotnim narodom, tedaj v Daciji z Daki, v Meziji z Geti. Učeno pretresanje o srodnosti vseh jezikov balkanskega polotoka napotuje na to, da sta oba ta naroda morala biti srodna z Albanci ali Arbanasi, katerih prednji so segali celó do Istre. — Kadaj in kako so se Slovenci z Rumuni združiti tako ozko, ni znano, toda toliko jih je takih, da se niso prenesti mogli iz samega sosedstva.

Rumuni isterski imenujejo se sedaj sami Vlahi, v starejih časih pa Rumeri; posebni del imenuje se Čiči. Dr. Kandler misli, da so nasledniki rimske naselbine, iz Ligurije sem poslani za cesarja Avgusta; al Miklošič noče odločno reči, da je ta sverž, ki ima z ostalimi Rumuni za to preveč enak jezik, izvira isterskega, akoravno se tudi o njihovem prihodu ne zna kaj.

Iz česa je tedaj sestavljen rumunski jezik? in v kakem razmerju?

Prvotni ali autohtonski živelj je albanski, kateri se v besedah pokazuje, pa tudi v sklonitbah in skladu ali sintaksi (ter je tudi sledú vtisnil bolgarskemu in serbskemu jeziku, na pr. prihodnji čas z besedo ču, da se namesto infu. postavlja da z indikativom itd.).

Rimski jezik je dal rumunskemu slovniško obliko (sklanjanje, sprege itd.), ter je največi del tega jezika v bituosti rimski.

Iz Gerškega so dobili le besede; iz madžarskega le sèm ter tjà nekaj besed; iz nemškega našel je gosp. Miklošič le v novejem času preseljene besede; ter traški življi in pomanjkanje germanskega loči največ rumunski od ostalih romanskih jezikov.

Iz slavenskega jezika je dobil rumunski mnoge sufikse ali pritikle, kakor tudi toliko besed, da ne bo mogoče izpuliti jih, kakor se napenjajo nekteri Rumuni; *) dasiravno njih ni toliko, da bi se jezik smel prištevati slavenskemu.

Da je slavenski jezik toliko deloval, lahko je razumeti, ker je bil mnogo vekov cerkveni ali državni ali vladni jezik; iz cerkve ga je Juri Rakoczy I. izgnal.

*) Posebno važne in pomina vredne zdijo se nam sedanji čas sledeče besede: „Wenn die rumunischen Schriftsteller heut zu Tage in der Schrift die dem Volke seit Jahrhunderten geläufigen slavischen Wörter durchaus verschiedenen romanischen Sprachen entlehnte in der Hoffnung zu ersetzen pflegen, es werde ihnen mit der Zeit gelingen, sie auch aus dem Munde des Volkes zu verdrängen, so ist dies eine eitle Hoffnung, gegen die sich die Sprachgeschichte auf jeder Seite sträubt, und die auf der thörichten Meinung beruht, dass dem absichtlich vorgehenden Menschen über die Sprache eine grössere Gewalt eingeräumt sei, als wirklich der Fall ist.“

To je kratek pregled tega, kar učeni g. pisavec do str. 13 razlaga. Najobsežniša prevažna stran tega dela pa je pregled staroslavenskih in nekterih novejih besed, ki se nahajajo v rumunskem, arbanaskem, sèm ter tjà tudi v madžarskem jeziku.

V posebnem dodatku govor je o gori spomenjenih Rumunih po Istri z nekimi primeri tega jezika in s kratkim pregledom srodnih besed.

Toliko smo hotli o tem učenem delu reči prvič za samega tega naroda voljo, drugič pa, da se vidi, kake strašne sile protivniške je treba že za premen jezika kakoršnega koli naroda, koliko več pa še za iztrebljenje in vničenje narodnosti.

Kratkočasno berilo.

Kdor po svetu gré, marsikaj zvé,

ali:

Kako se ujec Koča za „Novičarja“ poteguje.

(Konec.)

Z vsem tem pa sem le hotel spričati, da še jez, ki sem vendar nekoliko sveta prehodil in slovensko že od mladih nog govorim, sem marsikrat v stisko prišel zavoljo tega, ker vsake besede nisem popolnoma razümel, — pa mi zdaj mar taki čez „Novičarja“ zabavljali bodo, ki drugega ne poznajo kot stezo od doma do kantona in pa od kantona do doma? Dal sem si brati „Novice“ v Zagrebu, v Karlovcu, na Reki, v Terstu, v Postojni, v Novem mestu, v Celji, v Kranji, v Teržiču (tù pa vendar prav za prav ne vejm) in še drugje in povsod smo jih razümeli. Tedaj je pa po tem takem to prav debela laž, „da jih živa dūša ne razüme.“ — In kar še več iz Marburga, iz Gradca in celó iz Dunaja in iz Sedmogrejskega prihajajo dopisi v „Novice“, kar je očitna spričba, da jih tudi ondi razümeti morejo. Zato sem pa tudi na dobro znano „Novičarjevo“ peticijo na ministra tako krepko začerkal se, da še v svojem življenju nikjer tako.

No! pa saj vi ste jo tudi vsi podpisali?

Vsi poterdijo, razun Jurja.

Juri pisano pogleda ter reče: „Jaz ne, za nobeno ceno ne, in prav za tega voljo ne, ker hoče „Novičar“ nemško „špraho“ popolnoma zatreti, jaz pa pri svojem antverhu brez nemške „špraha“ izhajati ne morem.“

Ujec. „Jure, ali bereš „Novice“? Juri z glavo odmaja da ne. Ujec ga vès razkačen zgrabi rekoč: „Kovač! zdaj spoznam resnico pregovora, ki pravi, da „vsako gujezdo ima svoj podložek.“ Ti nam in svoji rojstni deželi strašno sramoto delaš. O ti klopotec čez vse klopotce! Kakošen šent je vendar v te dihnul, da bolj nespametno govoriš kot nekdanja Jobova baba? „Novičar“ noče nikakor nemškega jezika zatreti, samo to tirja, da ne bi pri nas on gospodaril, domači materni pa galejo vlekel ali njegov süžen bil. — Fej! sram te bodi!“

Janex. Ujec! čajte, čajte, vam bom še eno iz „Novičarjevega“ 25. lista povedal, kako on 28 lešnjikov našem nemškutarjem za kratek čas in dobre zobé ponuja. Samo to stavo: „Čujte! šel je kdaj sejavec sejat“ — pravi in priča, da, če se nisem vštél, v 27 deželicah in mestih povsod drugač nemški in tako govore, da eden družega ne razume.

Ujec. No bürovži nemškütarski! Taka se pa vendar pri Slovencih ne najde. Rejs je sicer, da v muogih krajih tudi mnoge besede za eno in tisto reč imajo, postavimo, tako pravijo v Bregu nogovicam hlače, hlačam pa bregese; psu po Kranjskem pes, küžek, hert, v Istri brek, na Hervaškem cucak; tako türšici samo po Slovenskem türšica, korüza, fromentin, debelača, türška pšenica, in v Primorji tudi sirek. Ali bo li „Novičar“ morebiti v svojem listu prodajo omenjenega žita tako-le razglašal: „V tej in tej žitnici je toliko vagánov

türšice, ali korüze, ali debelače, ali fromentina, ali turške pšenice ali sirka na prodaj?" Pojte, pojte! jaz sem sicer v slovenščini mojster-skaza, pa vejm, da bi se mu še krave smejale, ako bi „Novičar“ tako pisal.

Ne le sami ujevci tovarši razun Jurja, temuč tudi vsi pivci, ki so pri drugih mizah sedeli, in pa pazljivo in z veseljem ujca poslušali, kako se je možko za „Novičarja“ potegoval, vsi zdaj glas zaženejo: „Pravo! pravo! pravo ujec! To je bila beseda na svojem mestu. Tako se pošten Slovenec odrezati mora.“

Janez. Ujec! spite zdaj svojo kúpico; zaslužili ste za verlo besedo Vašo, da Vam ponudim kapljico, ki je zrastle v mojem lastnem tersji; ž njo si morete danes svoje domoljubno serce oplahnuti in tudi mi z vami, da bo miza mokra.

Ujec. Janez! kar kapljice ne poküsem, dokler se še ene ne znebitim, ki mi celo serce spreha. Čuj! mislim svoji barantii slovó dati; sneg mi je že streho pobelil, noge so jele se poprijemati neke neprilicne terme; vsaka lüknja že skorej svojega rešetarja in lončarja ima, da ti ob kratkem rečem: nasitel sem se tega ciganskega življenja do gerla in odločil sem se v mir podati. Pošten kúpček tolarčkov in pa dobro mero dvajsetic sem si prihranil; pa sam vejš, da se mi tako godí kot pokojnemu Vodniku, to je, da „ne hčere, ne sina po meni ne bo.“ Ali se pa mar, verli prijatelj! še spominjaš, zakaj da sva se enkrat lansko lejto pogodila? Ali bo kaj? Govori!

Janez. Prav dobro še pomnem in rečem, da kar mene in mojo ženo tiče, da ni nobenega zadržka — pa treba je, da še neka oseba v to našo barantijo dovoli — in potem vam z veseljem v roko udarim.

To slišati ujec kot mladeneč gibčen s klopi poskoči, v hišo hití in v trenutki z nekoliko oplašeno Jerico nazaj pride, ter jo vpraša: Jerica! ti mi želiš dobro, ali ni rejs?

Jerica. Rejs je rejs.

Ujec. Pa tudi tistemu sterlincu tam — mojemu Štefanu, kaj ne, da?

Jerica z glavo prikima.

Ujec. Čuj Jerica! moj Štefan potrebuje pridne, zveste in bogaboječe ženice, jez pa serčne in priljudne hčerke, — ali tudi ti nama tako dobro božjo stvarico privošiš? (Jerica moléé prikima) No! prav tako. Čuj pa! te vse lepe lastnosti ti imaš, bi torej li hotla Štefanova ženica in pa moja hčerka biti? Reci le samo kratko besedico „da“, in tvoj verli oča bodo tudi vale dovolili.

Jerica rudeča ko velikonočni pirh le v tla gledaje oberne zdaj svoje oči v očeta. Ta ji dobrovoljno pomigne in ona na to globoko zdihne ter reče: „Jeh no! naj pa bo“ — in ko blisk v hišo švigne.

Ujec. Čast Bogu! S to robo smo na sühem, zdaj pa še eno. Janez! kaj ne, o svetem Martinu jima bodo vaš gospod fajmošter roke zvezali in tisti pot jo bomo na vse gerlo gnali: „Kada pak dojde sveti Martin.“ Med tem ti znaš pa štüdirati, da mi boš takrat natanko vedel povedati, v katerem členu da si bom s teboj in pa z najno Jerico v zlahti in kako, da se bova po tej zlahti zvala?

Vsi se prav iz serca posmejajo, Janez gostivničar pa odgovorí: „Naj se za letos vaša volja zgodí, ujec! K letu, dragi bratec Miha! če bo božja volja, pa tvoja Meta in pa moj Jože, kaj ne da? Miha mu roko podavši: „Mož beseda!“

Ujec. Zdaj pa, Janez! le gor ž njo, s tvojo žlahno kapljico; zdaj ga hočemo v strahu božjem zavžiti in si pošteno ž njo kres zaküriti. Pa vidim še tudi po družih mizah sém ter tjé prazne kúpice. Janez! na vsako poln bokal, gré na mojo kredo; sej so mi teh prijatlov gospodine nekteri beleč že sküpiti dale.

Janez in pa gospodina mati Alenka vsak svoj bokal lastnine prineseta, ter se za mizo vsedeta, in sicer mati zraven ujca, ki ji prav po domače v roko udari rekši: „Bog te živi ljüba moja Alenka!“ — Janez mu pa pomoli

leskeči bokal in pita: Kaj mislite ujec! ali bo li za dušo privezati?

Ujec si brado pogladi in dé: Dobro je zabeljen, mislim, da bo svojo dolžnost storil.

Med tem pa prinesejo dekile na vsako drugo mizo bokal. — Kje je neki Jerica bila? — Natoči ji kupice. Ujec se vzdigne s kupico v roci ter pravi: „Jütri je kres ali svetega Janeza kerstnika in treh Janezov god, ki jih jez čez vse druge obrajam; prvi je: „Novičar“.

Juri. Oho! svetih Janezov je več in „Novičar“ —

Ujec. Kovač, o ti konjska obist! — kaj imaš li ti z „Novičarjem?“ — Jaz rečem, da je jütri njegov god. Sram te bodi, da nisi peticije podpisal!

Juri. Ujec! ne zamerite, saj bi jo tudi bil, pa kakor boter vé, sem ravno takrat na Štajarskem po opravkih bil; cenim pa „Novičarja“ prav toliko, kakor vsak zvest Slovenec.

Ujec. Jüri! zdaj si govoril, kakor se mojstru spodobi in torej: Bog živi „Novičarja“! — Vsi: „Živi, živi!“

Janez in vsi. Živio Janez! naš predragi ujec!

Ujec in vsi. Živili naš verli Janez in naša vredna mati Alenka!

Ujec. Živili Jerica! Štefan, Miha, vsa poštena tovaršija in pa vsi, ki s Slovencom pravično mislijo. Mislim pa, da kresa nismo mogli lepši zaküriti, kakor s slovenskim vincom in domoljubnostjo. K.

Dopisi.

Iz Tomina 3. okt. † — Mnogokrat že ste nas razveselile drage „Novice“ z naznanili, v katerih ste nam priobčile, kako krepko se nekteri naši deržavni poslanci na Dunaji za pravice svojega naroda potegujejo; sosebno pa nas je razveselila interpelacija Černetova, ktera se iskreno poganja za obveljavo slovenskega jezika v uradnih. Tudi še moramo omeniti, da smo se že skoraj bali za našega domorodca gosp. Gorjupa, ker ste nam tako malo o njegovem obnašanji naznanile, da bi ga ne bila nam nasprotna stranka na svojo stran spravila. Pa spomnivši se, kako možko se je za naš materijalni prid leta 1848 poganjal, nas je vendar sladki up navdajal, da tudi zdaj ne bo naše duševne koristi pozabil. Njegov podpis na Černetovo interpelacijo nas je zagotovil, da je tudi on podpornik Černetov in Tomanov in čverst branitelj naših pravic. Važen je torej, silno važen bo tudi za nas odgovor na Černetovo vprašanje, ker tudi nas kakor vse Slovence jarm nemškutarstva preveč tare. Živo želi tedaj vsak izmed nas, kateri se kolikaj narodnih potreb zaveda, da bi se ravnopravnost tudi pri nas tem prej iz papirja v djanje preselila.

Iz Novega mesta 4. oktobra. ** Naša okolica je grozno revna dobre vode in le tam pa tam, pa ne več v bližnji okolici, se kak studenec nahaja, ki dobro vodi iz zemlje hahljá. Vodnjaki so komaj za potrebo vode tegnili, kadar ni bilo suše; kakor hitro pa je suša pritisnila, se je voda malo da ne popolnoma iz vodnjaka pozgubila; torej je bilo treba vodo iz Kerke precej déleč v breg nositi ali voziti. Takim nepristojnostim se je zdaj v okom prišlo. O bregu Kerke narejena mašina goni vodo iz Kerke na sred terga, kjer se v prostoren jerin (basen) zliva. Veselo je bilo viditi pri včerajni prvi poskušnji, da je voda prav obilno pritekla. Hvala našemu županu g. vitezn Fichtenau-u in pa prvemu svetovavcu gosp. Rohrmann-u, ki se nista truda zbala in nam tako sila potrebne vode poskerbela. Mestna muzika je igrala zvečer mične melodije, in smolnate baklje, ki so bile krog šterne razstavljen, so razsvitlevale bistre curke novega vodnjaka. Drugi dan pa je bila še večja slovesnost. Po slovesni maši so se podali gospod proš, obdani od častite duhovščine, na terg blagoslovit novo šterno, ki je bila kaj lepo z cvetlicami okinčana. Med blagoslovljenjem je privrela z vso močjo voda in v tem hipu je krepko godba zadonela. Ne morem pa zamolčati